

Un nucli fenici habitava a Alcanar 150 anys abans de les primeres colònies gregues catalanes

Arqueòlegs del GRAP de la UB troben evidències de presència fenícia al jaciment pre-ibèric de Sant Jaume

Pla mitjà d'un grup d'arqueòlogues treballant al jaciment de Sant Jaume-Mas d'en Serrà en la campanya d'aquest agost. | Jordi Marsal / ACN

Els **fenicis**, i no els **grecs**, podrien haver estat el **primer poble colonitzador mediterrani** que es va establir en territori català fa uns 2.800 anys. Els arqueòlegs del Grup de Recerca en Arqueologia Protohistòrica (**GRAP**) de la **UB** han apuntalat esta hipòtesi amb els indicis recollits després de 23 campanyes d'excavacions al jaciment pre-ibèric de Sant Jaume-Mas d'en Serrà d'Alcanar (Montsià). Uns 150 anys **abans** que els focs **fundessen** les **colònies de Roses i Empúries**, un grup de fenicis habitava de forma estable a la residència que en aquest turó pròxim a la costa hi tenia un cabdill de la **primera edat del Ferro**. De fet, els arqueòlegs no descarten que aquest jaciment fos, en realitat, una factoria fenícia.

El consens historiogràfic apunta cap als grecs com el primer poble colonitzador que es va establir de forma estable a Catalunya durant l'antiguitat. Però les troballes al **jaciment de Sant Jaume** - datat entre els 800 i 550 anys abans de la nostra era- podrien acabar reformulant aquesta teoria. Després de l'aturada forçosa de les excavacions l'any passat per la pandèmia, la vint-i-tresena campanya desplegada durant aquest mes d'agost -amb un equip de deu persones, la meitat del que era habitual- ha permès reforçar les evidències sobre la presència fenícia estable a Alcanar.

El **GRAP** creu que la presència dels fenicis a la zona no és limitava al ja conegut intercanvi comercials freqüents amb els cabdills i pobladors de la primera edat del Ferro -prèvia a la coneguda com la cultura ibèrica- sinó que, en aquest cas concret de les Terres del Sènia, anava encara molt més enllà. Tot plegat representa, en paraules de Garcia, "un canvi important no només en la interpretació global del jaciment de Sant Jaume sinó de la relació entre indígenes i comerciants en aquesta zona".

Indicis, segons el codirector de les excavacions i professor de la UB, **David Garcia**, que s'han recollit de forma acumulativa després de gairebé un quart de segle de treballs a la zona però que durant els últims anys s'han revelat de forma més clara. Des de la morfologia de les torres de defensa de la residència, "de tipus oriental o feinic", al fet que es tracta d'un poblat protohistòric construït amb fonaments, un aspecte inèdit en altres assentaments.

Pla general de l'espai dedicat al culte dins de les excavacions de la residència de Sant Jaume-Mas d'en Serrà. Imatge del 26 d'agost de 2021. Foto: Jordi Marsal/ ACN

També s'ha localitzat a l'interior un espai dedicat al culte i rituals orientals o la major abundància de ceràmica fenícia, al voltant d'un 30%, respecte altres enclavaments. A tot això, apunta Garcia, se li sumen elements relatius a la navegació o l'ús de la metal·lúrgia d'arrels també orientals.

Possible factoria fenícia

Els arqueòlegs, en este sentit, han incorporat a la hipòtesi inicials de que Sant Jaume funcionava com un complex residencial d'un cabdill pre-ibèric on també hi vivia de forma estable un grup de fenicis, molt possiblement procedent de les colònies que ja existien al sud-est de la península Ibèrica. Tot i que Garcia veu encara com a més plausible aquesta interpretació, no descarta que les noves investigacions permetin identificar l'existència d'una factoria fenícia en aquest nucli i

que el cabdill, en realitat, residís en un dels poblats propers, com el de la Moleta del Remei.

"Sempre s'ha explicat, i és lògic, que la primera presència colonial estable de comerciants mediterranis de fora de Catalunya era del món grec, els foceus a la zona del golf de Roses. Aquí estaríem en una situació de que 150 o 125 anys que els grecs arribin a la zona d'Empúries potser ja tenim altres agents comerç exògens, no grecs, fenicis, establerts a l'altre extrem del país, a les Terres del Sènia. Això ve a canviar aquesta circumstància historiogràfica: hauríem de remetre a 150 anys enrere la presència de colons mediterranis i posar primer, enlloc dels grecs, els fenicis", ha subratllat Garcia.

Pla general de les excavacions arqueològiques al jaciment de Sant Jaume-Mas d'en Serrà. Foto: Jordi Marsal/ACN

De moment, el GRAP de la UB calcula que des de 1997 s'ha pogut excavar encara només encara un terç del jaciment i que els treballs pendents, especialment en les dependències privades de la residència, podrien aportar noves evidències. Garcia calcula que, al ritme actual, farien falta encara entre 20 i 30 campanyes anuals per completar la tasca.

L'efecte Pompeia

Això, en bona mesura, es deu al fet que Sant Jaume va ser destruït per una guerra, el primer conflicte bèl·lic documentat al nord-est peninsular, i va ser cremat. Això va generar un "efecte Pompeia", és a dir, va permetre la seva bona preservació i l'existència potencial de molta informació. Per contra, els treballs en l'àrea de 700 metres quadrats del jaciment han de ser més curosos i lents. Els arqueòlegs han arribat a desenterrar murs de fins a set metres d'altura, un gran forn per cuinar o, fins i tot, la primera claveguera documentada a la protohistòria.

La idea, segons remarca Garcia, és aconseguir més recursos per poder avançar els treballs així

com la museïtzació de l'espai. "Almenys la part excavada", precisa. Els treballs, actualment, compten amb aportacions econòmiques del Ministeri de Cultura, el Departament de Cultura i de l'Ajuntament d'Alcanar. Un projecte que requeriria un volum molt més gran de recursos.

El responsable de les excavacions, d'altra banda, lamenta que malgrat la importància de l'espai i de la col·lecció d'objectes, especialment ceràmics, trobada, una part molt important estigui dispersa en diversos centres. Especialment, lamenta el cas de la vaixella fenícia de 35 peces localitzada, una de les més importants de la protohistòria a la península ibèrica, que es pot veure en quatre museus.